

# Sociálny duch a socialistická povera

## Rudolf Steiner

prvý krát zverejnené v časopise „Trojčlennosť sociálneho organizmu“ v októbri 1919  
z nemeckého originálu preložil Andrej Szolgay

Keď sa hovorí o príčinách novodobého sociálneho hnutia, poukazuje sa okrem iného na to, že ani vlastník výrobných prostriedkov, ani robotník s nimi pracujúci, nemôžu venovať výrobku svoj bezprostredný osobný záujem. Vlastník výrobných prostriedkov si necháva vyrábať výrobky, pretože mu prinášajú zisk a robotník preto, lebo si musí zarábať na živobytie. Pocit spokojnosti z vyrobeného produktu ako takého nemá ani jeden, ani druhý. Poukazovaním na takýto nedostatok osobného vzťahu výrobcu a jeho výrobku v modernom hospodárskom poriadku sa v skutočnosti dotýkame jednej zásadnej časti sociálnej otázky. Avšak treba si uvedomiť, že tento nedostatok je nutným dôsledkom modernej techniky a s ňou spojenej mechanizácie práce. V rámci hospodárskeho života samotného ho nie je možné odstrániť. To, čo je vyrábané vo veľkopodniku s pokročilou deľbou práce, nemôže byť vyrábajúcemu také blízke, ako bol blízky stredovekému remeselníkovi jeho vlastný výrobok. Je potrebné zmieriť sa s tým, že pre veľkú časť ľudskej práce vymizol onen druh záujmu, ktorý tu bol prítomný v minulosti. Mali by sme si však ujasniť aj to, že človek nemôže pracovať bez záujmu. Ak ho k niečomu takému núti život, potom pociťuje svoju existenciu ako pustú a neuspokojivú.

Kto to myslí so sociálnym hnutím úprimne, ten musí zohľadniť nájdenie nejakej náhrady za vymiznutý záujem. To však nedokáže, ak chce robiť z hospodárskeho procesu jediný obsah sociálneho organizmu a právny poriadok a duchovný život chce ponechať len ako jeho prívesky. V marxisticky spravovanom hospodárskom veľkodružstve s právnym poriadkom a duchovným životom ako „ideologickou nadstavbou“ by musel úplný nezáujem o akúkoľvek prácu urobiť z ľudského života utrpenie. Tí, ktorí chcú také veľkodružstvo zaviesť, si neuvedomujú, že síce je možné prebudiť akési oduševnenie vďaka podnetu k úsiliu o realizáciu takého cieľa, že však – hneď ako bude cieľ uskutočnený – tento podnet pominie a zapriahnutie do neosobného spoločenského mechanizmu by muselo z ľudí vysať všetku chuť do života. To, že cieľ tohto druhu môže oduševniť široké masy, je len výsledkom toho, že s vysychajúci záujem o pracovný výrobok nebol nahradený rastom nejakého nového záujmu.

Vzbudenie takého záujmu by si museli za úlohu stanoviť tí, ktorí v súčasnosti sú vďaka svojej účasti na duchovnom rozvoji ešte schopní myslieť – okrem samotných hospodárskych potrieb človeka – aj na spoločenské hodnoty. Oni by sa museli odhodlať k úsudku, že pri práci v hospodárstve sa musia dostaviť namiesto starých dva nové okruhy záujmov. V spoločenskom poriadku spočívajúcom na deľbe práce

môže práca, keď ona sama osebe neprináša uspokojenie, predsa len prinášať uspokojenie tým, že človek ju odvádza kvôli svojmu záujmu o tých, pre ktorých ju vykonáva. Tento záujem však musí byť rozvíjaný v živom spoločenstve. Právne usporiadanie, v ktorom stojí jednotlivý človek ako rovný medzi rovnými, prebúda záujem o blížnych. Človek v takom usporiadaní pracuje pre druhých, pretože živým spôsobom zdôvodňuje vzťah svojho ja k týmto druhým ľuďom. Z hospodárskeho poriadku človek vidí len to, čo ostatní od neho požadujú; v živom právnom usporiadaní bude jeden človek pre druhého hodnotným na základe prameňov ľudskej prirodzenosti, ktoré sa nevyčerpávajú tým, že ľudia sa navzájom potrebujú, aby vyrábali statky zodpovedajúce potrebám.

K tomuto okruhu záujmov vyplývajúcejmu z nezávislého právneho poriadku stojaceho voči hospodárskemu životu musí pristúpiť ešte jeden iný okruh. Ľudská existencia, ktorej duchovný obsah má vyplývať z hospodárskeho poriadku, môže byť pri chýbajúcom záujme o pracovný výrobok neuspokojivá aj vtedy, keď je záujem jedného človeka o druhého pestovaný právnym usporiadaním. Pretože nakoniec by predsa muselo vyjsť najavo poznanie, že ľudia pracujú jeden pre druhého len kvôli hospodáreniu. Hospodárenie však nadobudne svoj zmysel len vtedy, keď sa ukáže byť nápomocným pre obsah ľudského života, ktorý spočíva mimo hospodárenia a ktorý sa prejavuje celkom nezávisle na hospodárení. Práca, ktorá sama o sebe nie je uspokojivou, bude hodnotnou vtedy, keď bude vykonávaná v živote, ktorý môže byť uchopený z vyššieho duchovného stanoviska tak, že človek usiluje o ciele, ku ktorým je hospodársky život iba prostriedkom. Také duchovné stanovisko sa dá získať len z nezávislého duchovného článku sociálneho organizmu. Duchovný život, ktorý je „nadstavbou“ hospodárskeho poriadku, sa javí iba ako prostriedok hospodárskeho života.

Komplikovanosť moderného hospodárenia spojená s mechanizovaním ľudskej práce si vyžaduje ako nutný protipól slobodný samostatný duchovný život. Predchádzajúce životné epochy ľudstva zniesli splývanie hospodárskych záujmov s duchovnými podnetmi, pretože hospodárstvo ešte nepodľahlo mechanizácii. Ak človek nemá uprostred tejto mechanizácie zahynúť, tak sa musí jeho duša – zatiaľ čo stojí uprostred mechanického pracovného poriadku – môcť neustále slobodne pozdvihnúť k súvislostiam, do ktorých sa vžíva citom vychádzajúc zo slobodného duchovného života.

Je krátkozraké, ak sa proti upozorňovaniu na slobodný duchovný život a nezávislý právny poriadok vyžadovaný rovnosťou ľudí namieta, že obe tieto veci predsa nemôžu prekonať hospodársku nerovnosť, ktorá na ľudí najviac ťaživo dolieha. Pretože hospodársky poriadok modernej doby viedol k tejto nerovnosti tým, že právny poriadok a pestovanie ducha, na ktoré je odkázaný, ešte nemal po svojom boku. Marxistické myslenie sa domnieva, že každá hospodárska produkčná forma pripravuje nasledujúcu vyššiu formu zo seba samej, a že keď je tento proces prípravy zavŕšený, tak by musela táto vyššia forma vďaka „vývoju“ nahradiť nižšiu. V skutočnosti sa súčasná produkčná forma nevyvinula zo starého hospodárenia, ale z právnych foriem a duchovných predstáv starej doby. Ony samotné však sú – zatiaľ čo obnovili hospodársku formu – zastarané a potrebujú omladenie. Zo všetkých druhov povier je najhoršia tá, ktorá tvrdí, že by právo a duch by mohli byť vyčarované z hospodárskej produkčnej formy. Pretože táto povera nielenže ľuďom zatemňuje samotnú schopnosť tvoriť si predstavy, ale aj život samotný. Zabraňuje tomu, aby sa

duch obrátil k svojmu prameňu, pretože ona sa snaží odhaliť zdanlivý prameň ducha v neduchovne. Ľudia sa však dajú príliš ľahko klamať, keď im niekto nahovorí, že duch povstáva sám od seba z neduchovna, pretože sa domnievajú, že vďaka tomuto klamaniu sú oslobodení od námahy, ktorú by museli uznať, ak by chápali, že duch môže byť dosiahnutý len duchom.